

Recenzii

Fericitul Augustin, *Despre credință și Crez*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, 89 p., ISBN: 978-973-616-151-3

Autor al celei mai cunoscute autobiografii antice, dar și din istoria culturii europene – *Confesiunile*, unul dintre cei mai mari teologi creștini din toate timpurile, Fericitul Augustin (354–430) a marcat profund, prin monumentală sa operă teologică, istoria teologiei și Bisericii Apusene. Rostit inițial în fața unui Sinod al episcopilor din Nordul Africii în anul 393, textul cărții de față – publicat pentru prima dată în limba română – este o apărare a dreptei credinței din perspectiva articolelor Crezului apostolic, foarte popular în Biserica Apuseană, dar și a Crezului de la Niceea (a cărui traducere în limba latină fusese supusă aprobării Sinodului de la Hippona) și a formulei Crezului romano-milanez (cf. F. C. Clancy). Având să fie o confirmare a autorității sale în Biserică, redactată la rugămintea mai multor participanți la Sinodul de la Hippona din 8 oct. 393, pornind de la cuvântarea solemnă pe care Augustin (pe atunci preot) a rostit-o la deschiderea acestuia, în *secretarium* (locul de întrunire al episcopilor din basilica Păcii), lucrarea *Despre credință și Crez (De fide et Symbolo)* este o explicație a Simbolului de credință (precizând în mod concis elementele majore ale doctrinei creștine mărturisite în el) – o onoare de care nici un alt preot înainte de el nu se mai bucurase.

Fiind o subliniere a autorității apostolice și a întemeierii biblice a învățăturii de credință cuprinse în Crez, textul teologic concentrat, dar foarte bogat al Fericitului Augustin expune clar și concis conținutul credinței creștine apostolice a Bisericii Universale și răspunde punctual ereticilor prin afirmarea învățăturilor despre atotputernicia lui Dumnezeu, creația din nimic, egalitatea/consubstanțialitatea Persoanelor Treimice și nașterea din veci a Fiului, iconomia temporală, pururea fecioria Maicii Domnului, purcederea Duhului Sfânt de la Tatăl etc. Făcând analogii și exemple (care fac parte din tradiția comună a Bisericii existente în Răsărit și Apus în sec. IV) în vederea înțelegerii (chiar și relative) a misterului trinitar, comentează verset cu verset Simbolul de credință, arătând importanța decisivă a credinței în procesul mântuirii, precum și faptul că aceasta trebuie mărturisită și apărată când este alterată de eretici și schismatici, care produc rătăcire și dezbinare în Biserică. Fără a fi numite sunt respinse, rând pe rând, principalele erezii și schisme ale vremii: sabelianismul, arianismul, apolinarismul, maniheismul, dar și donatismul – ultima plagă a Bisericii Nord-Africane.

Traducerea de față (realizată de Bogdan și Miruna Tătaru-Cazaban) a urmat textul editat în colecția Bibliothèque augustiniene 9 de J. Rivière (1947), revăzut de G. Madec și J.-P. Bouhot (1988).

Pr. Drd. Cătălin Crișan

Fericitul Augustin, *Predici*, traducere ieromonah drd. Arsenie Obreja, Ed. Oastea Domnului, Sibiu, 2010, 251 p., ISBN: 978-973-710-188-4

Dintre Părinții Bisericii, Fericitul Augustin ne-a lăsat opera cea mai vastă (peste 800 de predici și în jur de 100 de tratate), în care abordează toate problemele fundamentale

Recenzii

ale teologiei. Tot Augustin este și cel a cărui viață este cel mai bine cunoscută (datorită autobiografiei *Confesiuni*, dar și a *Vieții* sale scrisă de biograful său Possidius) și tot în el se întrupează și imaginea celei mai aventuroase și fascinante căutări a Adevărului, a lui Dumnezeu Cel care avea să-l îmbrățișeze la capătul tuturor cercetărilor sale și spre Care cel convertit avea să tindă cu toată ființa sa arsă de focul iubirii.

Pentru „Marele Convertit”, experiența convertirii nu s-a înfăptuit dintr-o dată ci s-a întins pe parcursul a 14 ani, trasând o linie ce-i împarte existența în două. Om adus la Hristos prin rugăciunile maicii sale Monica și prin forța cuvântului predicii Sfântului Ambrozie (la care apreciază deopotrivă calitatea umană și predica), Augustin, după celebrul extaz de la Ostia (*Confesiuni* IX, 23–25) și după moartea Monicăi, întors la Tagaste în 388, organizează o comunitate quasi-monastică a „Slujitorilor lui Dumnezeu” și evită orice oraș al cărui scaun episcopal era vacant. În 391, venind la Hippona pentru a se întâlni cu un prieten, neavând nici o grijă știind că acolo este un episcop, în cursul unei liturghii, covârșit și aclamat de mulțime este dus la episcop unde „este înșfăcat și făcut preot” la insistența acesteia (Predica 355, 1), ceea ce îl va duce până la urmă la episcopat (în 395 episcop-vicar al Hipponei, iar la moartea lui Valerius, prin 395–396, devine episcop titular). Deși contemplativ, primește să slujească și să predice, dăruindu-se trup și suflet, potrivit cuvintelor sale: „Pentru voi, sunt episcop; cu voi, sunt creștin” (Predica 340).

Scrisorile sale, descoperite de Johannes Divjak în 1975, dar mai ales *Predicile*, regăsite în 1990 de François Dolbeau la Biblioteca din Mainz, ne ajută să ne facem o mai bună imagine a activității sale pastorale, lucru pe care îl schițează în *Introducere* într-un scurt dar cuprinzător tablou istoric, și traducătorul român, Părintele Ieromonah Arsenie Obreja. Astfel, după ce a citit pe literați și filozofi, Augustin Aurelius „a deschis” Sfânta Scriptură (traseu parcurs și de Fericitul Ieronim și alți Părinți) devenind un asiduu cercetător și talmăcitor al acesteia. Cunoscut fiind ca retor, Augustin devine ajutorul lui Valerius și este însărcinat cu predicarea. În 393 participă la un sinod din Africa, la Hippona, unde va avea misiunea de a predica despre credință (*De fide et symbolo*). Într-o dioceză precum Hippona în care populația era multiculturală dar și pestriță social, Augustin se simte responsabil, principala armă de care se folosește fiind cuvântul predicat și scris. Succesor al Apostolilor, episcopul are drept principală misiune predicarea cuvântului. Ca fost retor posedă arta de a vorbi, predicând chiar și de două-trei ori pe săptămână, izvorul său fiind Sfânta Scriptură pe care o comentează pentru poporul său, predicile fiind scrise de stenografi. Nu toate au fost însă și notate (Possidius, episcop de Calama și biograful lui Augustin, întocmește un indice care numără numai 279 de cuvântări, însă după cercetările patrologilor numărul lor este cu mult mai mare). Unele au fost neterminate din lipsă de timp, dar reluate în altă zi (Predica 259, Duminică I după Paști), unele excesiv de scurte (Predica 230 are 11 rânduri; Predica 231, 9 rânduri); uneori se lungește, de multe ori improvizează sau își alege pasajul omiliei în mod liber (de aici și caracterul viu al predicii sale). Ca orator nu se mai îngrijește decât cum să creeze și să întrețină contactul cu auditoriul, dorind să se simtă înțeles și animat de dragostea credincioșilor. Rostirea cuvântărilor cu abilitatea unui vechi retor, temperamentul meridional, mimica și gestică de o rară perfecțiune îl fac să fie înțeles până în cele mai mici detalii. Ceea ce îl atrăsese la predica ambroziană – faptul că i se arăta să înțeleagă într-o nouă lumină Scripturile și i se dădea deoparte vâlul de taină

Recenzii

pentru a i se descoperi înțelesul spiritual din Scripturi – același lucru îl dorea și pentru sufletul ascultătorilor. Știe că inima acestora este locul prefacerilor și al convertirii, dar aceasta nu supraviețuiește singură furtunii ispitelor, ci trebuie sprijinită mereu de cuvântul păstorului, lucru explicat amplu în *De catechizandis rudibus*, unde pentru toate situațiile rămâne valabilă, ca regulă universală, modelul „agapic”, al relației educative (Lorenzo Perrone) conform căruia cuvântul, oricât de înalt va fi tâlcuit, prin dragoste va coborî cu discreție în pragul inimii oamenilor.

La 72 de ani, după multe lupte doctrinare, pentru a se ocupa mai mult de studiul Scripturii, îi încredințează preotului Heraclius administrația Bisericii Hipponei. Va muri în vârstă de 75 de ani, la 28 august 430, după ce va săvârși două minuni pe patul de moarte (vindecarea a doi posedăți și a unui bolnav). „Nu i-a rămas nimic decât biblioteca” în care se afla o operă nemuritoare, care va influența zeci de generații și o întreagă Biserică. Pe monumentul funerar i s-a scris epitaful: „Trecătorule, vrei să știi dacă un poet trăiește deși mort? Când tu citești, vorbesc eu; cuvintele tale sunt ale mele”. Azi Augustin vorbește prin predicile sale. „Cărțile și predicile sale dau o idee despre câtă a fost, cu darul lui Dumnezeu, măreția și valoarea sa în Biserică...” (Possidius, *Viața lui Augustin*, cap. 31).

„Scriptura faciunt christianos”, Scripturile îi fac pe creștini, spunea Augustin. Dumnezeu, în toate faptele Sale, prin Scripturi ne trasează reguli de viață. Azi, prin întoarcerea la Părinți, „după un exil multiseclar, cuvântul lui Dumnezeu își regăsește centralitatea în Biserică” (Enzo Bianchi). Pagini memorabile ale acestui cuvânt izvorât din autoritatea supremă a Scripturii pe care Fericitul o comentează având în spate o experiență câștigată cu multe sudori și roadă a unor îndelungate căutări este și acest buchet de predici spicuit din vastul *Omiliar* augustinian. În număr de 21 – dintre care amintim predicile la *Potolirea furtunii pe mare*, *Șarpele și porumbelul*, *Pentru prima zi de Paști*, *Marta și Maria sau cele două vieți*, *Cele zece fecioare*, *Schimbarea la Față*, *La noaptea sfântă de Paști*, *La Crăciun*, *Despre rugăciunea Domnească* etc. –, continuare a traducerii *Comentarii la Psalmi*, prezenta selecție de *Predici* augustiniene, tradusă de Părintele Ieromonah Drd. Arsenie Obreja (după ediția franceză Raulx și Poujolat, Bar-le-duc, 1864-1873) și prefătată de Părintele Conferențiar Universitar Dr. Constantin Necula, vede lumina tiparului la aceeași editură a „Oastei Domnului”. Cei doi teologi români schițează în preambulul cărții – unul în prefată iar celălalt în introducere – atât stilul omiletic, dar și tabloul realist-istoric al predicatorului și episcopului Hipponei.

Astfel, dacă traducătorul român ne-a pus la suflet frumoasa traducere, dar și principalele chestiuni istorice legate de Augustin-predicatorul, Părintele Prof. Constantin Necula ne introduce în luxuriantul peisaj al omiliei augustiniene. Exeget al prezenței lui Dumnezeu în mijlocul comunității (p. 12) și, prin urmare, teolog practic, Augustin poate fi luat ca model în favoarea detaliilor importante în sistematizarea predicii, în formarea ideii textuale în termeni clari și preciși (p. 21), dar și pentru coerență în metaforă – însă nu „boala metaforei cu orice preț” (p. 15) –, folosindu-se de o conjuncție hermeneutică care dă prospețime propovăduirii până astăzi. Simplitatea, claritatea și limpezimea textului, realismul propovăduirii – „abordarea unor teme fără finalitate practică nu va cuceri pentru Dumnezeu, pe nimeni” (p. 14) –, modul în care oratorul distinge temele și le ancorează

Recenzii

în prezentul continuu al Bisericii ne fac să credem că la Augustin, om biruit și câștigat de Dumnezeu (deci „lipsit de emfaza ieftină a lipsei de experiență în viața în Hristos”), se poate vorbi de predică nu ca viziune, ci ca „posedare a lui Dumnezeu” iar de Evanghelie nu ca o nouă restructurare ideologică a lumii, ci ca un nou „mod de viețuire”.

Alternativă patristică la teoretizările absurde și antidotul cel mai de preț la „ieșirea din predica formalistă, nehotărâtă și din ce în ce mai mult neconvertitoare practică astăzi” dar și la „rețetizări ieftine importate de la cei ce cred că acum se inventează predica” (p. 24), precum și descrierea realistă, echilibrată, curajul de a matura comunitatea neocolind problemele spinoase (*Potolirea furtunii pe mare*) – cu alte cuvinte o pastorală catehumenală și o omilie reanimatoare care duc la o admirabilă regenerare omiletică a comunității – sunt tot atâtea „argumente în favoarea modernității predicii augustiniene” (p. 20), iar „așezarea lui Augustin la temelia retoricii amvonului modern este cel puțin la fel de salutară ca și redimensionarea discursului omiletic în jurul Părinților Capadocieni ori a unor părinți de talia Părintelui Dumitru Stăniloae ori a Părintelui Popovici” (Pr. Prof. Constantin Necula). În concluzie, putem afirma despre Augustin că este mult mai aproape de duhul Părinților greci prin omiliile sale decât prin tratatele teologice.

Pr. Drd. Cătălin Crișan

Cuviosul Nichita Stithat, *Despre suflet*, traducere din limba greacă, cuvânt înainte și note de preot Ion Andrei Gh. Țârlescu, Editura Andreas, București, 2012, 159 p., ISBN 978-606-8271-06-4

Literatura bizantină a stârnit interesul oamenilor în ceea ce privește discuția despre idei și problemele legate de veșnicie, dar și aspecte legate de urmărirea neliniștii omului medieval în ceea ce privește alegerea drumului care l-ar fi dus la desăvârșire, la o apropiere de necunoscut și implicit față de Dumnezeu. Personalități teologice ca Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Ioan Damaschin și Sfântul Simeon Noul Teolog și-au pus amprenta asupra gândirii bizantine în ceea ce privește „isihia” sau contemplarea păcii înaintea lui Dumnezeu. Cel care le-a difuzat învățăturile a fost Cuviosul Nichita Stithat, ucenic al Sfântului Simeon Noul Teolog.

Isihasmul din Răsărit era corespondentul Misticii din Apus. Discuțiile dintre cele două curente monastice au fost prezentate în opera Sfântului Simeon Noul Teolog, care a transferat perimetrul teoriei despre Lumina dumnezeiască din sfera necunoscutului la lumea pământească, arătând necesitatea botezului simbolic în duh, unde credinciosul era scaldat de Lumina dumnezeiască.

Lucrarea „Despre suflet” a lui Nichita Stithat reprezintă lucrarea-cheie legată de înțelegerea unor teme care au preocupat înțelepciunea bizantină, cum ar fi: crearea îngerilor, a lumii văzute și nevăzute, crearea omului, ființa sufletului și starea sufletului după moartea trupului.

Vorbind despre crearea îngerilor, Cuviosul Nichita arată că firea nematerială a îngerilor tinde spre cea a oamenilor și cea materială a acestora năzuiește spre Dumnezeu.